

zad pesti és budai nyomdászatának munkájából; legszebb diszei a könyvnek az ERDŐDY-féle operatársulat zsebkönyvéből vett színész-silhouettek, amelyek először ismertetik ennek a gyönyörű kiadványnak művészi képanyagát.

PUKÁNSZKYNE KÁDÁR JOLÁN.

Haebler, Konrad: *Handbuch der Inkunabelkunde.* Leipzig, 1925. K. W. Hiersemann. (4 lev. + 187 l.)

Az ősnymotványkutatás lényegét és módszertanát aligha írhatta volna meg ma szakavatottabb kéz, mint a HAEBLERÉ. Valóságos könyvtárt tesz ki már az a sok monografia, amit évek hosszú során át erről a kérdéstről feldolgozott s amelyek nélkülözhetetlen segédeszközei a XV. század bibliografusainak. A kérdés bonyolultságát jól ismerve, HAEBLER maga sem mert korábban vállalkozni az első összefoglaló ősnymotványtan megírására, annyi bizonytalanságot látott még a különböző felfogásokban; csak miután MILKAU az idevágó előadásait már gyorsírással lejegyeztette s azok kéziratban kezdtek elterjedni, dolgozta fel a tárgyat végleges alakban.

HAEBLER az ősnymotványtant nem számítja önálló feladatkörnek, csak a könyvtudomány egyik részének, jóllehet a bibliografia általános szabályaitól sokban eltérő különleges módszerekre támaszkodik. Az ősnymotványok jelentőségét főképen abban látja, hogy a nyomdászat bölcsőkorából származó könyveken, melyeket a könyvnyomtató még egészen egyéni módon állított elő, ma is igen jól felismerhetők és végigkísérhetők a mai könyv fogalmának és külső jellegének lassú kialakulása és fejlődéstörténete, mindazokkal a sajátosságokkal, amelyek az Európaszerte egymástól eltérő módon szétágazott új eljárást megkülönböztetik. Csak ennek az időnek lejártával válik a könyvnyomtatás minden országban más és más jelleggel tulajdonképeni mesterséggé.

A könyvnyomtatás eme bölcsőkorát nem egyforma időponttal zárják le a szaktudósok. 1480, 1499, 1500, a XVI. század első évtizedei (de legkésőbb 1550, mint a könyvnyomtatás feltalálásának első száz esztendeje) azok az évek, melyekkel a korszakot befejezettnek látják. Kétségtelenül nehéz is egy ilyen általános érvényű korszakjelölő évszámot megállapítani, mert ha a német könyvtermelésben bizonyos megalkuvással némileg korhatárt jelent is a XV. század vége, amennyiben 1501-től 1517-ig meglehetősen terméketlen évek következnek, Olaszországban azonban (nevezetesen Velencében) inkább az 1480, Franciaországban (Párisban) az 1495. évek, tehát már korábbi időpont zárja

le az ősnymtatványok korát, viszont ez utóbbi országok elszigeteltbb vidéki nyomtatóműhelyeinek termékei s főképen a spanyol, angol és északi nemzetek, valamint hazánk később induló nyomdaipara a XVI. század elején is kezdetleges jelleget mutatnak. HAEBLER maga az 1500 év, mint egy középidő elfogadását találja a többséggel tartva legcélszerűbbnek, de bizonyára azért is, mert a német szempontokkal ez a legösszegegyeztetetőbb.

Az ősnymtatványok irodalma a könyvnyomtatás első, kétszázéves jubileuma alkalmával 1643-ban kiadott művekkel kezdődik. Majd Cornelis A BEUGHEIM 1688-ban Amsterdamban, Michael MAILLAIRE 1719-ben Hágában, Michael DENIS 1789-ben Bécsben, Franc. XAV. LAIRE és két évvel később 1793-ban Georg PANZER Nürnbergben és Ludwig HAIN 1826-ban Stuttgart és Párisban megkezdték a tervszerű feldolgozását, illetve fokozatos kiegészítését annak a hatalmas anyagnak, melynek példányszámát a legújabb ősnymtatványkutatások 450.000-re becsülik s amely hatalmas bibliografiai vállalkozás a múlt évben megindított nagyarányú *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*-ben fog évekmulva méltó befejezést nyerni.

Az ősnymtatványtan HAEBLER megállapítása szerint nem azonos a könyvnyomtatás bölcsőkorának történetével, mert a könyvelőállítás legkorábbi *módszereit* kutatja, míg az utóbbi a könyvnyomtatás *eseményeit* kíséri figyelemmel. Mindkét studium azonban egymásra van állandóan utalva és annyira összefügg, hogy gyakran alig választhatók el. Ezért az ősnymtatványkutató nem nélkülözheti ott sem az alapos ismereteket. Minthogy az ősnymtatványok meghatározására minden kétséget kizáró általános érvényű kritériumokat meghatározni nem lehet, HAEBLER végigkíséri a könyv előállításának minden külsőségét, hogy a sokféleképen felmerülni szokott kérdések megoldását megkönnyítse.

Könyvének második szakaszában részletesen foglalkozik ezért a papiros, nyomásalak, iv- és lapjelzés (registrum, signatura és custos) használatával, elterjedésével, illetve kormeghatározó jelentőségével. Majd ismerteti a könyvek nyomástechnikáját a betűöntéstől és sajtótól kezdve azok alkalmazásáig. Felsorolja a használatos betűalakokat és nagyságfokozatokat, iniciálékat, szedéshasábokat, cím- és jegyzetszedési módokat, év- és kiadásjelzéseket, fametszetű illusztrációkat, nyomdászjelvényeket, kötéseket, könyvárakat, könyvengedélyezéseket, cenzurát, utánnyomásokat, az elveszett fontosabb ősnymtatványokat és az idevágó irodalomtörténetet.

HAEBLER munkája kitünő kiegészítője az újabban megjelent SCHNEIDER-féle bibliográfiának. Tárgyát nem dolgozza fel hosszadalmasan és ezért talán még áttekinthetőbb tájékoztatást nyújt. Bizonyára jó szolgálatokat is fog tenni a magyar könyvtárak ősnymtatványainak egységes feldolgozásánál.

DR. NYIREŐ ISTVÁN.

Schneider, Georg: *Handbuch der Bibliographie*. 2. Unveränderte Auflage. Leipzig, 1924. Karl W. Hiersemann. XVI+544 l.

Egy évvel ezelőtt jelent meg ennek a sok tekintetben úttörő munkának az első kiadása s máris a másodikra került a sor. Ez mindenestre a legjobb kritikája a könyv hasznosságának. Alapos, gondos munka s bár nincsen minden tévedés, sőt elfogultság nélkül, amit alig is vethetünk egy ilyen természetű munkánál a szerző szemére, hiszen annyira érezhető a német és angol-amerikai bibliográfiai szempontok eltérése, bizonyára igen jó szolgálatot fog tenni a bibliográfiai kérdések mai sok tekintetben ellentmondó álláspontjainak a kiegyenlítésére.

A munka két főrésze oszlik. Az elméleti-történeti részben SCHNEIDER a bibliográfia lényegét, fogalmát és a könyvekkel, kutatókkal valamint a tudományok egészével való kapcsolatait megállapítva, részletesen tárgyalja a fejlődés menetét, az alaki és faji megoszlásokat. Majd a bibliografikus munka alapelveit igyekszik megállapítani a könyvcímek összegyűjtése, a gyűjtés korlátainak meghatározása tekintetében, összefoglalja a címfelvétel módját és alaki kellékeit, a címek nominális és tárgyi szempontú rendszeres csoportosítását. Részletesen foglalkozik a bibliografikus szakrendszerekkel, azokat egybevetve a tisztán tudományos szempontokkal. A fontosabbakat nem minden elfogultság nélkül kommentálva be is mutatja. Majd az újabban itt-ott felkapott rendszőkatalógus szabályait igyekszik vázolni, amennyire lehetségesnek találja ezek állandó bizonytalanságában rendszert csinálni. Foglalkozik a nominális-, rendsző- és szakkatalógusok kombinálásából származó s a gyakorlatban be nem vált vegyes formákkal. Végül jó áttekintést ad a bibliográfia világ-irodalomtörténetéről.

A leíró részben a bibliográfiák rövid bibliográfiáját adja, felsorolja a legfontosabb nemzetközi jellegű bibliofil-, ősnymtatvány- és kritikai-, továbbá az általános nemzeti, biográfiai-, hírlap- és folyóirat-, végül a többi egyéb szempontú bibliográfiákat. Magyar vonatkozású adatai meglehetősen jók.